

HIPHOP SOM FOLKBILDNING MED IMPLIKATIONER PÅ LÄS- OCH SKRIVFRÄMJANDE

Av Johan Söderman

Mars 2016

På uppdrag av Region Skåne

Presentation

Johan Söderman är docent vid Göteborgs universitet och biträdande professor vid Malmö högskola och är även ledamot i Folkbildningsrådets styrelse. Söderman är intresserad av folkbildning, föreningsliv, sociala rörelser samt pedagogiska implikationer på musikliv och ungdomskultur. 2007 disputerade han med avhandlingen *Rap(p) i käftan. Hiphopmusikers konstnärliga och pedagogiska strategier*. Därefter har han även publicerat ett antal böcker, artiklar och rapporter som till exempel *Planet Hiphop. Om hiphop som folkbildning och social mobilisering* (2010, medförfattare Ove Sernhede), *Musikvetenskap för förskolan* (2012, medförfattare Bim Riddersporre) och *Hip-hop within and without the academy* (2014, medförfattare Karen Snell) och *Bourdieu and the sociology of music education* (2015, medförfattare Pamela Burnard & Ylva Hofvander-Trulsson).

Innehåll

Bakgrund	4
Disposition	4
Hiphop, pedagogik och språk	5
Från Bronx till svenska förorter	5
Språk- och hiphoppedagogik	6
Om (folk)bildning och hiphop	7
Metod och genomförande	9
Metod	9
Genomförande	9
Hiphopparen som läsare och skribent	11
Skrivande och läsande i fokus för verksamheten	11
(Ut)bildningsparadoxen i talet om verksamheten	13
Hiphop som självterapi och egenmakt	14
Vidgad kunskap om textgenrer	15
Hiphopparen som organisk pedagog	15
Ett socialpedagogiskt intresse föds	15
Hiphopparen som kulturutövare	18
Hiphop är en egen kulturform	18
Hiphop som alternativ till sport	18
Diskussion	19
Referenser	21

Bakgrund

Denna rapport har sin utgångspunkt i ett uppdrag från Region Skåne som syftar till att undersöka hiphopverksamheter i skånska studieförbund och deras kopplingar till läs- och skrivfrämjande. Efter ett regeringsbeslut har svensk folkbildning haft som särskilt uppdrag för 2014 att arbeta just läsfrämjande, och i nationella och officiella dokument framhålls som en del av svenska medborgares rättigheter att, oavsett bakgrund och med utgångspunkt i vars och ens förutsättningar, ges möjlighet att utveckla en god läsförmåga samt tillgång till litteratur av hög kvalitet. Läs- och skrivfrämjande åtgärder kan således betraktas som tätt förbundna med såväl bildning som demokrati och delaktighet i samhället.

För att bibehålla verksamheternas vitalitet behöver de olika studieförbunden ständigt arbeta för att nå nya grupper av deltagare, för att på så vis bidra till att utveckla större demokratisk delaktighet och medborgerlig bildning. Åtgärder i relation till detta kan bland annat handla om att utveckla befintlig folkbildningsverksamhet och därigenom vidga förståelsen av vad folkbildning kan anses vara. Att synliggöra befintliga hiphopverksamheter i skånska studieförbund kan betraktas som en del i detta arbete. Då dessa verksamheter kan nå nya grupper av deltagare kan de även ses bidra till en slags innovation av folkbildningen. Dessa verksamheter har också tydlig potential som just läs- och skrivfrämjande och knyter därmed tydligt an till statens samlade insatser för att svenska medborgares läsförmåga skall förbättras. Insatserna handlar i ett vidare perspektiv om att fler medborgare regelbundet ska ta del av både fack- och skönlitteratur, samt att människors kunskap om läsningens betydelse för utbildning, arbetsliv och delaktighet i samhället ökar.

Det övergripande syftet för denna undersökning handlar om att studera relationen mellan läs- och skrivfrämjande och deltagande i hiphopverksamhet inom olika skånska studieförbund. Den undersökningsfråga som tjänat som utgångspunkt för arbetet handlade således om att undersöka hur aktörerna inom olika hiphopverksamheter talar om hiphop, läsning och skrivande i individuella och kollektiva intervjuer.

Disposition

Den skriftliga rapporten består av två inledande delar med rubrikerna *Hiphop, pedagogik och språk* och *Om (folk)bildning och hiphop*. Därefter redogörs för *Metod och genomförande*. Den empiriska delen av studien presenteras med hjälp av rubrikerna: *Hiphopparen som läsare och skribent*, *Hiphopparen som organisk pedagog* och *Hiphopparen som kulturutövare*. Avslutningsvis diskuteras resultat och pedagogiska implikationer under rubriken *Diskussion*.

Hiphop, pedagogik och språk

Från Bronx till svenska förorter

Hiphop-kulturen startade i Bronx, New York, på 1970-talet och är en tvåestetisk ungdomskultur, som består av fyra estetiska aktiviteter; element som de kallas för inom hiphopkulturen (rapping, deejaying, graffiti och breakdancing). Hiphopkulturen har sitt ursprung i gängkulturen som vid den tiden var kraftigt utbredd. Före detta gängledare ville skapa alternativ till det destruktiva gängvåld som förekom i området. Det skulle vara bättre att utmana granngänget i till exempel danstävlingar istället för med våld. Olika typer av så kallade battles och tävlingar är fortfarande centrala inom hiphoppens fyra olika estetiska uttryck.

I hiphoppens skapelseberättelse intar också det socialt nedrustade Bronx en betydande roll, eftersom invånarna fick erfara sociala försämringar och en ökande ”gettofiering” av området. Afrika Bambaataa, som idag kallas för hiphoppens gudfader och som själv var före detta gängledare, talade tidigt om kunskapens betydelse och argumenterar fortfarande för att kunskap bör vara hiphoppens femte element (Sernhede & Söderman, 2010). Det räcker inte med ”understanding”, hävdar Bambaataa, utan människor bör sträva efter ”overstanding” vilket kännetecknas av ett tillstånd när kunskapen är så införlivad hos den enskilde att den kan användas som språngbräda till mer inflytande i samhället och till personlig makt över den egna livssituationen. I Bambaataas tankar kring kunskapens makt och inflytande finns tydliga paralleller till den devis i svensk folkbildning som handlar om att nå personliga insikter i stället för att endast framföra åsikter. Än idag fungerar hiphoppens skapelseberättelse som bränsle och inspiration för ungdomar över hela världen. Exempel på detta är bland annat då den tunisiska rapparen El General fick en betydande roll i den dramaturgiska berättelsen kring hur protestvågen i den arabiska våren startade.

Under 1990-talet började unga i Sverige, ofta de som hade sina rötter i andra länder, att identifiera sig med afro-amerikanska erfarenheter. De började relatera till den amerikanska hip-hoppen som de kom i kontakt med bland annat genom musikkanalen MTV. Svenska så kallade miljonprogramsområden kunde jämföras med afroamerikanska bostadsområden som var separerade från den vita majoritetsbefolkningen. Under 1990-talet transformerades Sverige till att bli ett mångkulturellt samhälle, och förorten uppfattades i den allmänna debatten som skådeplatsen för detta nya Sverige. Hiphopgruppen Latin Kings kom att etablera nya ord i den svenska ordlistan, sprungna ur denna svenska mångkulturella förortskultur, genom sina låtar. En ny sociolekt uppstår i förorten, som har tydliga likheter med Black English, och har kommit att benämnas som miljonprogramsvenska, Rinkebysvenska och Kebabsvenska (Kostinas, 1998).

På den svenska musikscenen går det att se hur hip-hoppen växer i popularitet bland barn och ungdomar, bland annat som en konsekvens av att rapparen Petter under slutet av 1990-talet börjar rappa på svenska (Strage, 2001). Enligt Bennett (1999) är det dock inte så att unga i Europa imiterar amerikansk hiphop rakt av, istället skapar de en egen variant av hiphop med tydlig lokal prägel. Hiphopkulturens amerikanska ursprung i utsatta bostadsområden i New York och Los Angeles verkar ha överförts till en europeisk kontext genom ”ghettofieringen” i Sverige och i Europa (Sernhede, 2002). För unga människor med invandrarbakgrund boende i Europa har utanförskapet blivit särskilt påtagligt till följd av hög arbetslöshet och känslan av att inte riktigt vara en del av samhället. Denna alienation är ett ständigt återkommande tema i amerikansk hiphop. En europeisk identifikation med de utsatta områdena i USA har skett och det går att se hur samhällsutvecklingen med ökad segregation och utanförskap i många europeiska länder har ackompanjerats av hiphopkulturen. Under de senaste tio åren har det varit bränder och upplopp i Paris, London och Stockholm i invandrarstäta och socialt nedrustade förorter, och den forskning om social exklusion som redovisas hos bland annat Sernhede (2002) blir plötsligt mycket aktuell. Det finns en stark social dimension inom hiphopkulturen vilket de unga som blir en del av hip-hoppen är ständigt medvetna om (Sernhede & Söderman, 2010). Eftersom hiphopkulturen startade i socialt utsatta områden och har fortsatt att existera i nedgångna stadsdelar runt om i världen finns det en vilja hos äldre ungdomar att förmedla hiphopkunskaper till yngre ungdomar. Hiphop blir något positivt

att ägna sig åt i motsats till droger och kriminalitet, vilket en del ungdomar annars riskerar att dras till. Det finns även en medvetenhet om och en stolthet över hiphopkulturen bland invånarna i dessa områden.

Genom närheten till Köpenhamn har det funnits en hiphopscen i Skåne ända sedan 1980-talet. Flera rappare som idag är välkända och etablerade har också vuxit upp i städer som Lund och Malmö. Idag är hiphoppen en etablerad ungdomskultur som i hela Skåne erbjuder olika estetiska uttryckssätt genom sin medvetet tvärestetiska ansats med dans, rappande, grafittimålning och digitalt musikskapande.

Språk- och hiphoppedagogik

Under hösten 2015 sänds teveprogrammet ”Så mycket bättre” där kända svenska artister tolkar varandras låtar. I programmet håller rapparna Ison och Fille en språklektion för de andra artisterna kring sociolektiska ord och begrepp som de själva använder i sina texter. Detta kan ses som en slags folkbildande om nya svenska ord och ett nytt språkbruk. Rapparen Petter som skrivit en självbiografisk bok (Askergrén, 2014) föreläser ofta om läs- och skrivfrämjande genom att exemplifiera med sina egna läs- och skrivsvårigheter. Petter beskriver hur hiphoppen för honom blev ett verktyg för att erövra språket och upptäcka litteraturens värld. Rapparen Dogge Doggelito från Latin Kings har även samarbetat med språkforskaren Kostinas (1998) och bland annat gjort en ordlista för denna förortssvenska.

I en aktuell amerikansk undersökning slås det fast att det finns en tydlig korrelation mellan att lyssna på hiphop och ett ökat ordförråd i form av tilläggnandet av fler ord och begrepp. Enligt lingvisten Paula Chesley från University of Alberta är hiphoppen svårare än många andra kulturella uttryck eftersom den är mer språkligt avancerad. Hiphop bidrar därför till att lyssnare utvecklar sitt språk (Chesley, 2011). Tidningen ETC har undersökt 5000 så kallade unika ord i olika alster. I undersökningen framgår att hiphopgruppen Kartellen använder sig av 1 732 unika ord i sina texter, vilket är långt över exempelvis August Strindbergs nivå vad gäller ordrikedom (Borgström, 2015).

Den amerikanska presidenten Barack Obama har uttalat sig om hiphop som ett sätt för ungdomar att bli motiverade för utbildning. Presidenten, som själv är en skicklig retoriker, har uttryckt stor fascination för hiphoppens estetiska och retoriska hantverk. De senaste åren efter president Obamas tillträde, har allt mer progressiva röster kommit att höras i den offentliga skoldebatten i USA, vilket Emdin (årtal) beskriver som ”Obama-effekten”. I sammanhang av denna utveckling har det på senare tid utvecklats en hiphop-pedagogik inom det obligatoriska skolväsendet i USA som ett sätt att nå just urbana ungdomar som bor i områden där många hoppar av skolan allt för tidigt. Denna typ av hiphop-pedagogik är inspirerad av den pedagogiska tradition som brukar benämnas som kritisk pedagogik, inspirerad av Paulo Freire och hans så kallade frigörande pedagogik. Den amerikanska hiphop-pedagogiken kan beskrivas stå i kontrast till mer traditionell kateterundervisning och syftar till att främja elevers delaktighet genom ett tillåtande klimat. Inom hiphop brukar den så kallade ”ciphern” exempelvis användas för framträdanden, vilket innebär att utövarna inom rapp eller dans står i en ring där enskilda deltagare uppmuntras till soloframföranden genom att gå in i ringens mitt. Dee Williams (2009) pekar ut beröringspunkter mellan hiphop-pedagogik och Freires så kallade kulturcirkel, vilka båda kan liknas med studiecirkel inom svensk folkbildningstradition.

Hiphop-pedagogiska förespråkare, som Marcella Runell Hall, Martha Diaz, Ernest Morell och Jeffrey MR Duncan-Andrade, uttrycker att klassrumsdiskussioner kring hiphoptexter kan bidra till att studenter och elever utvecklar kritiskt tänkande och samhällsmedvetenhet. Analys av hiphoptexter i klassrummet beskrivs som metod för att bidra till att öka elevers ordförråd och för att stimulera kreativt skrivande. Hiphoppen kan även bidra till att utveckla elevers kunskaper i social geografi. Frågeställningar som *Varför uppstod hiphop i Bronx och under vilka omständigheter?* blir då naturliga att arbeta kring när elever i klassrummet kommer i kontakt med hiphoptexter. Likaså kan samhällsliga företeelser som gentrifiering och segregation göras till del av klassrumsdiskussioner. Hiphoppen kan genom en sådan pedagogisk ansats anses stimulera såväl bildning som medborgerligt engagemang, vilket kan ses som skolans viktigaste mål. Emdin (2010) argumenterar även för att hiphop kan användas som utgångspunkt i undervisning också inom andra skolämnen, såsom matematik och naturvetenskap, vilket pekar på att det finns ytterligare pedagogiska implikationer med hiphop för elever i olika delar av skolan.

Flera kända hiphopartister och producenter i USA är engagerade för att förbättra skola och utbildning. Artisten Kanye West har, till exempel, varit engagerad för att minska de många avhopp från skolor bland elever i urbana områden. Affärsmogulen Russell Simmons gav stöd åt lärarnas fackförbund i New York när de begärde högre lön. Han startade också en organisation som heter Hip-Hop Reader som utvecklat ett program för att förbättra läsförmågan i socialt belastade områden. Enligt Runell och Diaz (2008) utmanar hiphop den hegemoniska och vita amerikanska majoritetskulturen. De har därför har föreslagit att göra hiphop-pedagogik obligatorisk för alla lärare som ska arbeta i urbana miljöer eftersom hiphop skapar ett alternativt narrativ kring amerikansk identitet. En slags hiphopidentitet där barn och ungdomar kan mötas oavsett ursprung.

Om (folk)bildning och hiphop

Begreppet ”bildning” har rönt allt större uppmärksamhet under senare år. Wiman (2013) ger uttryck för en renässans för bildningsbegreppet och konstaterar att bildning just nu äger stor samhällsrelevans. Begreppet bildning härrör från det sena 1700-talets pedagogiska diskussioner och kan sägas starta i och med filosofens Kants upplysningsideal om människans frigörelse från sin egen ”påtvungna och självförvållade omyndighet”. Under 1800-talet i Sverige diskuteras bildning i olika sammanhang och får särskild betydelse i de tre klassiska svenska folkrörelserna; nykterhetsrörelsen, väckelserörelsen och arbetarrörelsen. Historiskt har bildning ofta beskrivits handla om att den fattiga och ”obildade” delen av befolkning ska uppfostras och därmed ”bildas”. Från 1800-talet och till våra dagar har det förekommit en diskussion, och meningsskiljaktigheter, kring vad begreppet egentligen ska innefatta. Burman och Sundgren (2010) skriver dock att bildningsförespråkare, trots meningsskiljaktigheter, i alla tider sett bildning som en motvikt mot det som i den egna samtiden uppfattas som ett alltför mekaniskt, instrumentellt och nyttoinriktat utbildningsväsende.

Bildning har ofta kontrasterats mot utbildning, där det senare har en början och ett slut i motsats till bildning som pågår från vaggan till graven. Tidiga svenska bildningsförespråkare som Hans Larsson och Ellen Key var starkt kritiska till skolans ”inproppningsmetod” och korvstopning och hyllade därför ett självbildningsideal där det lustfyllda och frivilliga lärandet skulle vara i fokus för individens växande till emanciperad medborgare. Larsson och Key betraktade även konst och kultur som alternativ till skolans mer mekaniska och instrumentella arbetsformer och innehåll. Inom konstnärlig verksamhet, såsom musik, finns det kunskapsmoment som utgör själva essensen av vad bildning kan vara. Det handlar om kreativa och skapande läroprocesser där individen ges annorlunda uttrycksmöjligheter än de som finns i mer traditionella kunskapsområden. Liedman (2012), som är en av vår tids främsta bildningsförespråkare, har också betonat vikten av estetiska ämnen i svensk skola och ser det som en fara att alltför ensidigt betona traditionella och instrumentella skolämnen och metoder för lärande kopplade till dessa.

I det sammansatta ordet och begreppet *folkbildning* betonas de emancipatoriska funktionerna än mer än i bildningsbegreppet, och det självvalda och informella lärandet står i tydligt fokus. Med ”folk” menas att det handlar om bildning av den stora massan - i kontrast till formell utbildning som historiskt vänt sig endast till en minoritet och elit av befolkningen. Genom framväxten av studieförbund och folkhögskolor under 1900-talet sker dock en institutionalisering också av folkbildningen. I dagens Sverige har den kommit att bli ett alternativ till formell utbildning, som fortfarande kan framstå som mer instrumentell och elitistisk, särskilt av de som saknar studietradition hemifrån. Folkbildningen har sedan sin begynnelse stått i nära relation till den demokratiska utvecklingen i Sverige. Ett bildat och upplyst folk är förutsättning för att så många som möjligt ska kunna delta i det demokratiska samtalet. Tidigare statsministrar som Tage Erlander och Olof Palme förespråkade den svenska demokratiska modellen som skulle innebära att människor studerar i studiecirkel och därigenom sätter sig in i svåra och komplexa ämnesområden. Folkbildning kan därmed beskrivas leda till att människor utvecklar sitt sätt att tänka; från att endast kunna uttrycka åsikter, till det högre stadiet av bildning som handlar om insikter om tillvarons komplexitet. Medborgerlig bildning måste starta i individens självvalda och lustfyllda lärande. Diskussionen om anställningsbarhet och så kallad nyttig kunskap står därför ofta i motsatsförhållande till verklig bildning. I ett högre utbildningssammanhang handlar det således om att betona det självvalda lärandet och dess betydelse för såväl svensk demokrati som Sveriges utveckling

som kunskapsnation. Det handlar om ett holistiskt bildningsideal där det frivilliga och emancipatoriska utgör kärnan.

Folkbildning är i Sverige tätt sammanlänkad med folkrörelserna, där musiken alltid varit central. Göransson (2010) beskriver att människor till och med sökt sig till folkrörelser, som till exempel väckelserörelsen, just tack vare alla musikinslag. Brändström, Söderman & Thorgersen (2012) skriver om *musikalisk folkbildning*. I över hundra år har människor i Sverige lärt sig musik i studieförbund, folkhögskolor och inom folkrörelserna. Den svenska kommunala musikskolan (som i många kommuner nuförtiden kommit att bli en kulturskola med vidgat estetiskt uppdrag) går att räkna till den institutionaliserade folkbildningen. Det finns idag en imponerande musikalisk infrastruktur inom folkbildningen med lokala musikhus som sköts av olika studieförbund, avancerade musikprogram på folkhögskolor, som till exempel jazzlinjen på Skurup (se Nylander, 2014), samt landets alla kulturskolor. Den musikaliska folkbildningen ses tydligt ha bidragit till det som brukar beskrivas som det ”svenska musikundret”, alltså svensk populärmusik som slagit igenom stort internationellt under senare år. Sverige brukar beskrivas som det tredje främsta landet (sett till folkmängd) efter USA och Storbritannien när det gäller musikexport. Musikalisk folkbildning kännetecknar även den läroprocess där självbildning är centralt, och där musiken bidrar till människors frigörelse och bildningsresa. Den institutionaliserade folkbildningen består av cirka 150 folkhögskolor och tio studieförbund. Håkansson (2015) beskriver de 10 studieförbunden som är fokus för denna rapport:

Fem av de tio förbunden är sprungna ur folkrörelser grundade omkring förra sekelskiftet. Arbetarnas bildningsförbund (ABF) är sprunget ur arbetarrörelsen, Nykterhetens bildningsverksamhet (NBV) ur nykterhetsrörelsen, Bilda ur frikyrkorörelsen, Studieförbundet Vuxenskolan ur landsbygdsrörelsen samt Studieförbundet ur miljöförbundet. De andra fem förbunden är sprungna ur religiösa samfund (Sensus bygger på den svenska statskyrkan och Ibn Rushd är ett muslimskt studieförbund), ett politiskt parti (Medborgarskolan) eller akademien (Folkuniversitetet). Kulturens bildningsverksamhet bildades 2010 och är det senaste bildade studieförbundet (von Essen & Sundgren 2012). Kulturens arbetar för att stödja och utveckla den ideella kulturen (Kulturens 2014). Den grundläggande tanken inom folkbildningen är ”fritt och frivilligt”. Detta fundament återkommer ofta; både när man träffar representanter för folkbildningen och inom litteraturen (se bl.a. von Essen & Sundgren 2012). (s. ?)

I en utvärderingsrapport av Lundin och Söderman (2012) kring Studieförbundet Vuxenskolas Unity-projekt framkommer hiphoppens emancipatoriska egenskaper och dess betydelse för att nå unga på marginalen. Det är tydligt att hiphop kan fungera som en mötesplats för ungdomar med olika kulturell bakgrund. Ungas musikintresse är viktig som del i det som brukar beskrivas i det engelska ordet; ”empowerment”. Musik som kan frigöra människor. En större medvetenhet hos exempelvis lärare och skolpolitiker om folkbildningens och hiphoppens pedagogiska potential skulle kunna bidra till att fler unga går ut skolan med positiv inställning till fortsatt lärande. Detta skulle därmed stötta deras individuella bildningsresor och berika dem med större känsla av egenmakt. En följd av ökat stöd och förståelse för hiphopkultur skulle således bli ökad medborgerlig bildning, och kan därmed anses ha direkta implikationer på svensk demokrati och samhällelig sammanhållning.

Metod och genomförande

Metod

Den empiriska studie som presenteras i denna rapport utgår från en kvalitativ ansats, som innebär att resultaten inte är generaliserbara i den bemärkelsen att det går att dra statistiska slutsatser av denna undersökning. Dock har den kvalitativa ingången andra förtjänster eftersom den möjliggör för fördjupad analys och tolkning av empirisk data. Syfte och forskningsfråga styr valet av undersökningsmetod, och i denna studie är frågan som ligger till grund för rapporten öppen till sin karaktär vilket gör den kvalitativa ansatsen lämplig. Rapporten är inspirerad av det som Ehn & Löfgren (2001) kallar för kulturanalys, som handlar om att se empirin *som* något. Kulturstudier kan således sägas vara ett slags ”metaforfabrik”.

Utgångspunkt för studien är etnografi och diskursanalytisk metod (Beach 1995, 1997; Fairclough, 1995, 2003). Det finns inslag av observationer men framförallt har ungdomar intervjuats såväl enskilt som i så kallade fokusgruppintervjuer. Enligt Wibeck (2000) kan fokusgruppintervjuer beskrivas som ett ”tänkande samhälle i miniatyr”. Genom fokusgrupperna skapas möjlighet till dialog (se Bakhtin, 1986) om läs- och skrivfrämjande i hiphopverksamheter i de skånska studieförbunden. De kvalitativa intervjuer (Kvale, 1997) som ligger till grund för studien har alltså varit både enskilda och i grupp (s.k. semi-structured interviews och fokusgruppintervjuer). Fördelar med gruppintervjuer, vilka brukar benämnas som fokusgruppintervjuer (Wibeck, 2000), är att deltagare diskuterar med varandra och att olika diskurser och positioner därmed kan skönjas i intervjumaterialet. Gruppintervjuerna syftar i första hand till att undersöka erfarenheter och upplevelser på kollektiv nivå. Samtliga intervjuer har spelats in och transkriberats, för att därefter analyseras och kategoriseras.

Genomförande

Syftet med denna rapport är att studera och synliggöra hiphopaktiviteter i Skånska studieförbund och dessas läs- och skrivfrämjande potential. Under 2014 och 2015 besöktes därför sju verksamheter på olika platser i Skåne. Det har bedömts som viktigt för undersökningen att uppvisa både geografisk spridning och hög representation av olika studieförbund. Vid besöken intervjuades ledare/eldsjälar och deltagare. Ledarna intervjuades enskilt och deltagarna intervjuades i grupp. Intervjuerna varade i cirka en timme.

Inom ramen för denna undersökning har deltagare och ledare/eldsjälar i hiphopverksamheter intervjuats såväl enskilt som i grupp. I rapportens empiriska material beskrivs dessa personer genomgående som informanter. Endast i de fall som det bedömts som relevant för studiens resultat anges om en utsaga kommer från ledare eller deltagare, samt vilken typ av verksamhet som diskuteras.

De verksamheter som besökts har uppvisat stor variation. Det har handlat om läscirklar, skriparverkstäder, show, musikal, föreläsningar, konferenser och kollo, såväl som mer traditionella studiecirklar i rap och dans.

- Hiphopcentralen i Malmö som bedrivs i Bildas regi besöktes. En ledare intervjuades och en gruppintervju genomfördes med deltagarna i en läs-cirkel (Word) som finansierades med särskilda medel för läsfrämjande.
- Under 2014 och fram till februari 2015 bedrevs en hiphopmusikal i Malmö med titeln ”Staden i mina drömmar” med projektmedel från Allmänna arvsfonden. ABF var ansvarig projektägare men valde i februari 2015 att dra sig ur projektet på grund av samarbetssvårigheter mellan ledarna (Dahlstedt, 2015). Repetitioner och verksamheter kring denna musikal besöktes.
- En studiecirkel i Hässleholm i ABF:s regi besöktes och där intervjuades deltagare enskilt. En gruppintervju genomfördes också med fyra deltagare i projektet.
- Ungdomsföreningen Rörelsen Gatans Röst och Ansikte (RGRA) samarbetar med studieförbundet Sensus. En skriparverkstad besöktes där och en av deltagarna samt en ledare intervjuades.

- En gruppintervju genomfördes med deltagare i en hiphopgrupp i Studieförbundet. Gruppen tillhör det nationella nätverket/kollektivet Femtastic (femtastic.se) som bland annat bedriver hiphop-kollo för unga tjejer som rappar.
- Medborgarskolan i Kristianstad besöktes och där genomfördes intervju med en av ledarna samt en gruppintervju med en av studiecirkelarna.
- Genom den ansvarige ledaren skapades kontakt med Studieförbundet Vuxenskolornas verksamhet med hiphop i Lund, Eslöv och Svedala. Intervju med ledaren samt gruppintervju med deltagare från olika studiecirkel genomfördes.
- En studiecirkel i NBV:s regi i Malmö besöktes och där intervjuades deltagarna i grupp. Kontakt har etablerats med deltagare bestående av ensamkommande flyktingar i NBV:s regi.

Det sker viss överlappning mellan verksamheterna och studieförbunden och det är intressant att notera att många eldsjälar och ungdomar rör sig mellan studieförbunden. Ledarna (eldsjälarna) har i flera fall bytt studieförbund. Anledningen kan vara att de upplever att villkoren och förutsättningarna är bättre i ett annat studieförbund. Det går därmed att hävda att det sker viss konkurrens mellan studieförbunden. Flera av deltagarna i Malmö besöker också flera av de mer öppna verksamheterna. Samma ungdomar möttes till exempel vid besök av verksamheten kring hiphopmusikalen i ABF, hiphopverksamheten i Bilda, SV:s verksamhet i Lund och RGRA. Det tycks alltså handla om ungdomar som brinner för att utöva hiphop och därmed också tar alla chanser som erbjuds att få göra just det.

De som nås med verksamheterna är i flera fall nyanlända, vilket blir relevant att lyfta fram med tanke på studieförbundens riktade uppdrag när det gäller just denna grupp. I relation till de nyanlända berättades under intervjuerna exempelvis om personer som endast bott några år i Sverige och som skriver hiphoptexter på svenska. Nyanlända som håller på att utveckla sina språkfärdigheter i svenska kan därmed ses som målgrupp för verksamheten.

Empiri i relation till studien presenteras under följande tre rubriker; *Hiphopparen som läsare och skribent*, *Hiphopparen som organisk pedagog* och *Hiphopparen som kulturutövare*

Hiphopparen som läsare och skribent

Skrivande och läsande i fokus för verksamheten

I hiphopmusik är orden i centrum och det går därför att se hiphop som uttryck för vår tids poesi. För de verksamheter i de skånska studieförbundens regi som fokuserar på rappande och låtskrivande är det tydligt att ord och skrivande/läsande är centralt för aktiviteterna. Många informanter skriver och uttrycker att de har ett nära förhållande till språket, bland annat genom att den språkliga uttrycksförmågan beskrivs som en viktig beståndsdel i livet. I intervjuerna anger informanterna olika syften med sitt skrivande som kan handla om ett behov av att skriva av sig för att kanalisera olika känslor och aggressioner. Informanterna diskuterar i intervjuerna den egna personliga språkliga utvecklingen och språkliga läroprocesser. En ledare säger att ”när man lyssnar på sina gamla grejer inser man att man inte behärskade språket alls i början”. Flera deltagare beskriver i intervjuerna att de medvetet läser för att utveckla det egna skrivandet och det framgår som vanligt förekommande bland informanterna att läsa lexikon och ordlistor just av denna anledning. Även olika former av biografier av kända rappare blir viktiga inspirations- och kunskapskällor för det egna skrivandet. Ord och skrivande/läsande knyts tydligt samman med viljan att kommunicera för att nå andra ungdomar. En av ledarna talar om detta i följande intervjuцитat:

Allra mest var det genom att läsa liksom både böcker, lexikon och ordlistor. Bara läsa, läsa hela tiden. Kolla på kanske äldre filmer eller kolla på liksom allt möjligt, men bara försöka ta emot alla möjliga, ta emot svenska språket från olika personer. Det är också lite, det har jag märkt, det var nånting vi gjorde också, som jag sa när vi började använda språket på ett annat sätt, började vi nå ut till lite andra människor. Sen var det kul att träffa de människorna ofta därför att de pratade på ett annat sätt och då fick man, vilket gjorde att vi bröt, då, på den tiden, ganska mycket, den här barriären mellan Gamlegården (Kristianstad) och Åhus och andra ställen för att då kunde vi börja umgås och vi tyckte att det var kul och umgås med människor för vi lärde oss bättre svenska. Alla vi kunde inte prata svenska jättebra men man förstod och vi lärde oss att prata på ett annat sätt liksom, att formulera en mening helt annorlunda liksom. Sen är det precis som vi pratade om innan, sen blev svenska-lektionerna mer intressanta.

Vid diskussion om de aktuella hiphopbiografierna är det tydligt att de berör känslomässigt:

Jag tycker Ken Rings är bäst. [...] Alltså den är intressant, liksom han berättar ju grejer som är, som man kan relatera till, mycket liksom. Det är ju väldigt djupt och ärligt och... mycket, alltså känslor.

Det verkar som att erövrande av språkliga redskap leder till större medvetenhet. Kunskaper i läs- och skrivande leder till personlig emancipation vilket får konsekvenser för det livslånga lärandet och den personliga självkänslan. Deltagarna i studieförbundet Bildas Word-projekt talar om att bli mer ”aware”, alltså medvetna, när de läser och diskuterar böcker. Läsningen föder även nya idéer och bidrar till kreativitet. En deltagare beskriver hur han läst om sampling och därefter fått idén till en hiphop-show. En annan deltagare beskriver hur han lär sig mycket när han läser, men också när böckerna diskuteras under träffarna som sker i studiecirkelform. Deltagarna i Word-projektet får även inspiration och kunskap från historiska texter om hur hiphop en gång startade i New York, vilket lyfts fram i intervjuerna. Informanterna uttrycker det som en viktig lärdom att de uppmärksammat hur historiebilden skiljer sig åt i olika böcker. Detta kan anses bidra till en medvetenhet om att det inte finns en objektiv ”sanning” och kan ses som tydligt exempel på kunskap om källkritik.

Flera av informanterna beskriver att de (fortfarande) använder papper och penna när de skriver hiphoptexter, och bara ibland skriver på dator eller i mobiltelefon. En av informanterna, som deltar i en studiecirkel i NBV:s regi, beskriver det som om han har blivit ”handikappad” när det gäller övrigt skrivande eftersom det fungerar hämmande. Han beskriver hur han använder metaforer och uttrycker språkligt dubbla betydelser även när han skriver sms. I intervjuerna är det tydligt att hiphopverksamheterna genererar relationer till läsande och skrivande och att detta får implikationer på såväl personlig utveckling och ett rikare personligt språk som förmågan till exempelvis källkritik. En av deltagarna i ABF:s musikalverksamhet beskriver sitt låtskrivande på följande vis:

Nu för tiden när jag skriver så tänker jag, hur kommer detta låta på scen? Hur låter detta på radio? Hur låter detta om en pensionär lyssnar på det och hur låter det om ett barn lyssnar på det, så jag vill gärna att det ska vara anpassat för det mesta. Utan att behöva offra något egentligen, utan jag vill kunna ändå köra hiphop. Men sen ska det komma dom där elementen som kan va, anpassa sig till allihopa, för... mina refränger är oftast väldigt trallvänliga. Dom, jag vill att dom ska sätta sig direkt och att folk ska nästan störa sig på dom. Ja, så det är väl det jag försöker tänka på när jag skriver refränger åtminstone, och bryggor. Sen rappen lägger jag fokuset där att det ska va mycket svängigt, så att man kan köra det på scen och att det ska komma in, spontana adds som jag brukar kalla det, där man kan kanske ha det förinspelat på scen, eller att ens hypeman kan säga det och så kan man andas, och så fortsätter man köra sin rap. Det är lite så...

Enligt intervjuer med informanterna blir det tydligt att hiphoppen stimulerar ett intresse för språk, och då särskilt för det svenska språket. För den individuella identiteten blir erövrandet av det svenska språket viktigt och ett allmänt språkintresse kan få särskild betydelse för de informanter som har utländsk bakgrund. En ledare i Medborgarskolan:

Jag har alltid försökt att vara lite mer utmanande i språkväg, använda äldre ord, och så lite mer äldre svenska när jag skriver. Det är det som har varit min utmaning mest. Jag minns att ofta i början när vi var i studion på fritidsgården hade vi lexikon. Jag är inte född i Sverige men jag är uppvuxen i Sverige, jag kom hit när jag var 1, så jag har ändå fått med språket.

En deltagare i Studieförbundets femtastic-verksamhet beskriver även olika skrivstrategier:

Alltså ibland försöker jag sätta mig ner och bara nu måste jag skriva nånting bara för att få nånting gjort men tycker det går bäst om jag börjat på nånting och sen så låter jag det vara. Det brukar vara, det är lite jobbigt och det är lite skönt det är när man går och lägger sig och ska sova så man bara, åh nu kom jag på nånting. Det där ska jag skriva upp, och ja, sen ska jag sova nämen den här grejen den måste jag också skriva upp så det är ofta typ då, när man liksom inte har nåt att göra som det kommer små strofer eller vad man ska säga.

Informanterna talar även om konstnärliga aspekter av skrivandet, och det verkar som om rap öppnar dörren till lyrikens värld:

Jag tycker det har varit mest intressant att lära sig att skriva just som i rappform och att liksom, för att jag har aldrig tänkt på att liksom rappa eller på nåt sätt göra det hörbart det jag har skrivit på det sättet och skriver väldigt mycket texter där man har tvingats vara ganska opartisk och väldigt sådär objektiv i sina funderingar vilket jag var jävligt trött på så då blev det aggressiva texter för jag ville inte berätta om hur det kunde vara eller hur nån kan ha det utan jag ville berätta att såhär är det liksom. Sen när jag fick möjlighet att börja skriva lite mer aggressiva texter och börja utveckla där till rapp och sen och sen då kommit till den här hiphopskolan och fick börja lära sig att liksom försöka sätta, inte bara att det liksom ska ha ett budskap utan orden i sig ska försöka flyta som, och då börja lära mig att flowa och allt möjligt och sen bara öppnade sig ju en helt ny värld liksom. Men jag kommer alltid på de bästa rimmen då jag absolut inte har tillgång att skriva ner dem liksom. Typ sitter fastspänd på planet och din telefon och allting är liksom där uppe och du bara aaaah, fan, stanna skiten jag måste ha mitt ritblock. Ja.

Det handlar om ett behov av att skriva och uttrycka sig:

jag älskar ju och skriva liksom, det kändes som det var enda sättet jag kunde lätta på hjärtat liksom.

Olika memoreringsstrategier tillägnas i den skapande processen beskriver en deltagare i Studieförbundets femtastic-verksamhet:

Det är såhär ibland när man kommer på nåt bra ord och typ sitter på cykeln eller nånting och såhär orkar inte sträcka sig efter telefonen för att det är så jävla kallt så man bara trampar och typ upprepar det här ordet bara hela vägen tills man typ såhär kommer hem, bara för att komma ihåg det typ.

Musiken, eller den så kallade beaten, spelar roll för skapandeprocessen då det handlar om att förhålla sig till det konstnärliga hantverk som finns inom hiphop. Informanterna refererar även till egna tidigare texter, vilket kan relateras till intertextualitet (texters relation till andra texter), och Perssons (2000) antagande om hiphoppen som kraftigt intertextuell:

Men det jag har problem med som jag satt igår senast med det för jag hade skrivit en vers och sen så har Amir bestämt beat i efterhand. Så satt jag och såhär hade sagt till en annan tjej som går fast hon är inte här idag -Jag kan inte göra på det här beatet, det går inte, det är absolut omöjligt. Igår satt jag och började köra andra texter som jag kan utantill i huvudet till det här beatet för att se hur flowet blir för att då ändra. Så jag tar alltid bara och refererar till min gamla texter såhär hela tiden för att se hur jag skulle kört dem, på vilket vis liksom. Och då helt plötsligt så insåg jag att den här meningen är alldeles för kort eller den här är alldeles för lång och såhär. Då måste jag bara cutta eller ändra om betoningsmässigt på det och då blir det just den här grejen att man får sitta och skriva om väldigt mycket och ändra väldigt mycket ord överallt, men nu är jag jättenöjd med det.

Informanternas individuella skrivande möts i det kollektiva skrivandet när kollektivet möts i gemensam refräng och de enskilda deltagarna skriver individuella verser. Detta beskriver en deltagare i NBV:s studiecirkel i följande intervjuцитat som att:

Det är ju lite så vi har gjort nu också. Vi har gjort vårt första beat tillsammans allihopa för att vi ville ha en låt som alla är med på, när alla 8 lägger en 8:a liksom och det kommer kanske inte hända flera gånger att alla 8 är med på varje låt liksom, men vi ville ändå ha en låt för vårt crew. Det var lite så att okej det här är vår crewlåt och sen så har alla utgått från det men ändå gjort sina egna tolkningar. Så att det är en sån typisk represent-låt i allas verser men alla har ändå tolkat på olika sätt och utgått från olika saker liksom.

(Ut)bildningsparadoxen i talet om verksamheten

Deltagarna pratar om sina skolupplevelser och hur de har aldrig trivts i den traditionella skolan. En deltagare säger att ”du kan skriva i rap i flera timmar men inte får ur dig en uppsats i skolan”. Citatet kan ses som ett mycket tydligt exempel på den paradox som upplevs finnas i ”påtvingade” lärandeaktiviteter som skolan bland annat utgörs utav. Detta står i kontrast till det frivilliga och självvalda som hiphopaktiviteterna i studieförbundens regi istället är exempel på. Ytterligare en aspekt av denna paradox blir att aktiviteterna, enligt informanterna, även stödjer utbildning. En informant beskriver det som om att ”jag hade inte klarat högskolan om det inte varit för mitt rappande”. En ledare i Medborgarskolan berättar om en deltagare som haft hiphoppen som en tydlig (alternativ) bildningsarena:

Skolan är inte det bästa för honom, skolan går inte så bra men just det här att de har hiphopen, det är verkligen så, de har studion, de kan komma dit och skriva där och det är lite kul, vi brukar till och med skämta om honom för att en rappvers är 16 rader brukar man säga och de kan skriva hur många såna som helst men du kan inte göra en liten uppsats på kanske knappt en A4. Så det är lite att man får fånga upp deras intresse där. En rappare kan vara väldigt snabb med att skriva i studion sådär, det tar en halvtimme ibland liksom så.

I intervjuerna framgår dock även att det finns lärare som har haft förmåga att möta hiphopintresset och på så vis skapat större motivation för svenskämnet:

Ja eller i 9:an då ungefär och sen började jag på gymnasiet då. Sen när jag gick på, tror jag, andra året på gymnasiet så hade jag en svensklärare som lät mej använda rap, att vi fick skriva dikter. Han tyckte att rap var samma sak som att skriva en dikt liksom och det blev jag i alla fall jätteglad över såhär. Så det är mycket på det sättet att, det var mycket så, man använde, lärde sej språket. Det var genom att man skrev liksom och sen så ofta fick en annan vän kanske läsa texten och då var det kanske en vän som var svensk liksom och såhär och man testade här och så fick man, ja, så det blir som att man lär varandra lite i slutändan. Nån kunde bättre och ord och så, lite det hållet också.

De kvinnliga deltagarna berättar om att de får svära i hiphop, något som de upplever att de inte får lov till i det akademiska skrivande som de kommer i kontakt med genom sina högskolestudier. Hiphoppen blir en area för ett friare språkbruk som upplevs som positivt av dessa informanter. Ur ett genuspedagogiskt perspektiv kan hiphoppen på detta vis utgöra en arena för att frångå traditionella könsrollsmönster i språkliga praktiker. Trots det friare språkbruket ges ändå uttryck för hiphop som stödjande för högre utbildning, vilket bekräftas av en deltagare i hiphopmusikalen i ABF som uttrycker att han ”inte hade klarat högskolan om det inte varit för sitt rappande”.

Hiphop som självterapi och egenmakt

En av informanterna beskriver att hon genom sitt textskrivande i hiphopsammanhang ”skriver av sig”. Detta kan förstås som ett uttryck för skrivandets terapeutiska funktion vilket kan leda till en större känsla av egenmakt och bearbetning av känslor.

Ja, nej, jo, jag tror att just det här med att skriva av sig är en väldigt stor del av det, att få skriva för att det finns, jag tror hiphop, just hiphopen, alltså det är mycket så att man berättar i det man skriver i låt-texterna det är mycket berättande, det är inte som det är i många andra genrer som jag såg som en hiphop har jag väldigt mycket, man får plats med hur mycket som helst.

En kvinnlig deltagare pratar om hiphoppens emancipatoriska funktion:

Jag har tänkt jättemycket på det och jag märker faktiskt jättestor skillnad på mig själv och det är många som säger det också att, men för det första är jag mer såhär har mer respekt för mig själv på nåt sätt. Jag vet inte hur alltså, det är väl för att jag typ har vågat göra mer saker och sen vågat stå på scen och vara den jag är liksom. Utanför comfortzonen liksom.

En deltagare berättar att han tidigare alltid varit blyg, men att han genom rappandet bearbetat sin scenskräck och därigenom blev mer bekväm med att framträda inför en grupp också i andra sammanhang:

Ja och därför vågar jag också i andra situationer, att jag vågar vara säker på scenen då vågar jag vara det liksom i sociala situationer sådär. Det är typ intressant för det är många som har sagt det också som liksom inte är så insatta i min musik liksom men de ser att det är stor skillnad, till det bättre liksom. Så det, ja det känns ju bra.

Det handlar om att våga för att övervinna rädsla, vilket informanterna ger uttryck för i intervjuerna:

Jag tycker överlag att man inte är rädd för så mycket längre. Eller såhär, vi bara kör, vi testar och att det yttrar sig i andra delar av livet att, det värsta som kan hända är kanske inte så jävla illa liksom.

Informanter ger även uttryck för upplevelsen av att lära känna sig själva och att bearbeta avgörande händelser i livet, vilket kan ses som ytterligare en aspekt av hiphopskrivandets terapeutiska funktion:

Jag erkänner att jag har lärt känna mig själv väldigt mycket. Alltså just det här vi pratade om innan med att jag jobbar på skolan att jag upplever min barndom igen och sådär. Att jag har fått bli barn på nytt. Alltså på det viset också att sitta och bearbeta saker som jag aldrig riktigt fick bearbeta klart som hände. Liksom nån som, ett dödsfall liksom när jag gick i 6:an, min moster dog. Jag trodde att jag hade bearbetat det klart fram tills jag liksom sätter mig ner, tänker igenom det, skriver ner det och reflekterar kring det. Då bara såhär så bara är det som 5 kilo stenar bara lyfts från liksom mig själv och att det är såhär helt plötsligt så känns jag så lätt. Det blir liksom såhär ja men livet blir lite lättare och man blir inte lika rädd.

Vidgad kunskap om textgenrer

Verksamheten kan även leda till vidgad kunskap om textgenrer. Att deltagarna läst aktuella självbiografier av svenska rappare kan i hög grad anses inspirera vad gäller skrivteknik och hantverk:

Det känner jag verkligen. Även om jag inte läst klart Petters bok, hans bok har gett mig jättemycket inspiration. Inte typ såhär att åh den här texten men hur han berättar om sitt skrivande. Hur han skriver sina texter gjorde att såhär okej jag behöver inte låsa mig vid ett specifikt sätt, han gör så, det är skit-fett, så kan jag också göra. Just det att han tycker om att plocka in nya referenser från gamla böcker, gamla filosofier och teorier och allt möjligt liksom. Det tankesättet att såhär försöka hitta unika referenser som kanske inte alla känner till men som ändå har nånting viktigt att säga och nåt betydelsefullt för en själv liksom.

Även klassiska diktare inspirerar:

Jag började läsa Gustaf Frödings diktsamlingar för jag blev tipsad om att det kan finnas en massa där, och jag fick faktiskt mycket inspiration.

Det talas även om att läsa avhandlingar och facklitteratur:

Så har vi en utav tjejerna som inte är här idag hon skriver väldigt mycket bara såhär utifrån alltså avhandlingar och faktatexter och allting sånt. Så det är väldigt mycket som hon bara har läst när hon pluggade, och hon har även arbetat politiskt som syns i hennes rap-texter nu.

En av informanterna säger sig ha inspirerats av rapparen Petters bok och hans beskrivning av hur han påverkat sitt liv i positiv riktning genom sitt hiphopskrivande. Petter skrev till exempel låten ”Det går bra nu” när det egentligen inte gick så bra för honom alls, och beskriver hur han tack vare den låten kunde leda sitt liv i en positiv riktning. I intervjuerna är det också tydligt att deltagarna reflekterar över just språkets kraft och funktion, och de ger uttryck för en lekfullhet med ord och språk. En av deltagarna säger att ”man börjar reflektera över språket. Fast min grammatik suger så kan man leka med orden”. Här finns beröringspunkter till andra typer av skribenter såsom författare, journalister och forskare. Deltagarna talar även om att vikten av lära sig ordspråk för att applicera på sina texter. Det handlar om att utvecklas som människa och ordens betydelse när det handlar om att ta personligt ansvar för det som uttrycks i ens texter. Informanterna ger i dessa sammanhang uttryck också för att de upplever sig som smartare tack vare sitt skrivande. En deltagare beskriver det som att resultatet av skrivandet blir ”muskler i hjärnan och att det märks till exempel när sätter ihop en möbel från Ikea”. En av deltagarna säger att ”desto mer du skriver desto mer lagrar du i huvudet”.

Hiphopparen som organisk pedagog

Ett socialpedagogiskt intresse föds

Flera av informanterna ger uttryck för ett pedagogiskt intresse och för rollen som pedagog. Detta kan härledas till hiphopkulturens filosofi om att ”each one teach one” som står för vikten av att ta ansvar för sina medmänniskor genom att undervisa andra istället för att behålla kunskap för sig själv. En deltagare i Studieförmedlingens Femtastic-verksamhet beskriver hur hon har börjat jobba på en skola och kopplar ihop det pedagogiska arbetet med sitt politiska engagemang för feminism och jämställdhet:

Jag började jobba på en låg- och mellanstadieskola i höstas och jag har ju upplevt min barndom igen genom att börja jobba här. Alltså man ser ungar som man stör sig så jävla mycket på och så ser jag att det hade kunnat vara jag, för att så där gjorde jag också. Jag minns att jag låste in mig på toaletten. Så det är väldigt mycket för mig som kommer tillbaka och sen så väldigt mycket när jag jobbar politiskt att det är såhär så sitter jag och blir så lycklig att två stycken killar t.ex. kan sitta och grensla över varandra på en gunga och ha skitkul medan hade det varit i min ålder hade man aldrig kunnat göra så. Det liksom, jag har börjat få inspiration väldigt mycket från barnen och deras beteende för att de är så annorlunda och de tänker så annorlunda. Allting barnen säger när de kommer och bara - Jag har tänkt på att killar är så himla bråkiga hela tiden, och sen måste jag sitta och skriva ner det för att de säger så himla roliga saker som jag bara vill ta med

och berätta ut för världen att, hur kunde det gå så här fel eller varför blev så här med den, eller med mig, eller med Karin eller whatever liksom. Så visst jag har ju tillgång till penna och papper ganska mycket på en skola men det är inte att jag kan sätta mig ner heller, så jag får gå och upprepa saker i min hjärna konstant en dag tills jag kan sätta mig ner och skriva eller gå in på toaletten och skriva ner på min mobil.

Ett övergripande socialpedagogiskt intresse är i fokus, snarare än intresset att undervisa om något specifikt ämne:

Jag har alltid tyckt om att jobba med människor och framför allt ungdomar. Dela nöje att vara ungdom själv så var det kul att hjälpa till med unga då. Jag vet inte när jag kände att jag ville jobba med det men det kom ganska av sig själv liksom. Det har nästan blivit så att man har vuxit in den rollen automatiskt och så känner man att okej men det här är nånting som man vill göra, hjälpa människor och så.

Det handlar om att stödja och hjälpa andra vilket exemplifierar den socialpedagogiska ansatsen:

Det var inget direkt så att det här vill jag jobba med utan det var nåt som man växer in i, i det här med studio-verksamhet där det automatiskt är att man hjälper varandra hela tiden, så att när man nu har gjort det i fyra år så har man gjort det liksom och då är det väldigt lätt att man bara fortsätter. Vårt kollektiv växte ganska mycket och sen slog vi ihop oss med nån annan och i och med att man var så här spindeln i nätet som startade upp det så har det blivit så att nu är man den som håller i det och hjälper till.

I Studieförbundets Femtastic-verksamhet har det formerats en pedagogisk infrastruktur där det ordnas workshops och kollo för unga tjejer om somrarna. Det är tydligt att mentorskap och förebildande är centralt, vilket också står i tydlig relation till hiphoppens ”each-one-teach-one”-filosofi:

Jag gick en workshop med Cleo och Vanessa från Femtastic nu i höstas och då var det väldigt kul, det var två dagar, så fick vi skriva och så fick vi spela in låt i slutet och så. Då märkte men att det kanske inte behövde vara så där jättesvårt egentligen. Sen så blev jag också inplockad i det här gänget eftersom en kompis till mig var medlem eller vad man ska säga redan. Så hon frågade om jag ville vara med och det ville jag. Men jag har aldrig hållit på musik på nåt vis innan och jag har inte skrivit så mycket heller. Jag har alltid tänkt att jag är en person som är väldigt bra på att skriva fast jag liksom inte uttryckt mig speciellt mycket i text, det är mer som att när man väl har gjort det så känns det så här kul på nåt vis.

En deltagare i Bildas Word-projekt talar om vikten av mentorer och coacher:

Jag ska vara helt ärlig, jag har haft det ganska tacksamt jag har haft coacher och mentorer runt omkring mig. Livsstilen har alltid varit aktuell. Man har alltid fått höra det här vad hiphop är.

Deltagarna talar om den Glokala folkhögskolans hiphoplinje på Spinneriet där kända rappare agerar förebilder för deltagarna i hiphopverksamheter i studieförbunds regi. Det är en av få hiphoplinjer i Sverige och verksamheten inspirerar således också studieförbundens hiphopverksamheter. Tillsammans kan studieförbund och folkhögskola därmed betraktas som en slags plantskola åt varandra. De etablerade rappare som deltagarna kommit i kontakt med blir viktiga mentorer:

Sen så har jag haft, vi har haft gästlärare på Spinneriet liksom kända artister och graffare som kommer så då är det speciellt Adam Tensta som pushade mig väldigt mycket. Han gör det fortfarande sms:ar nån gång då och då och frågar om jag släppt nån låt än så och drog mig liksom till så att jag skulle köra live på radion och det var väldigt så pusha pusha på att nu ska du fan få ut nånting nu ska du göra nånting. Där var min största drivkraft, den ligger i att han sitter och tjarar typ. Nu har jag också börjat inse så här att jag är ju bra. Sen så började vi prata just om att så här ska vi starta nånting tillsammans kanske, det hade varit fett. Så det var vi tre och nu är vi åtta.

Söderman (2007) framhåller att rappare ofta förhåller sig mer till sina kollegor än till (övrig) publik och fans, något som blir tydligt i intervjuerna. I följande citat från Studieförbundet Femtastic-verksamhet går det att se hur de kända rapparna inte bara blir förebilder, mentorer och vägvisare utan även gatekeepers, vilket också kan förstås genom Bourdieus (2000) teorier om kollegiala konstnärliga fält:

Vi känner Cleo, vi känner många av de bästa, vilka jag tycker är de bästa kvinnliga rapparna i Sverige och man vet att om vi kommer att släppa nåt är risken/möjligheten är ju ganska stor att de kommer lyssna på det och då är det ju dem man vill imponera på. Jag vill ju imponera på Vanessa och Cleo såklart liksom. Man vill ju att de ska tycka att man är cool och gör bra grejer.

Deltagare och ledare förhåller sig till kända och etablerade rappare som Cleo, Adam Tensta och Promoe. Söderman (2007) benämner ”each-one-teach-one”-filosofin som en lärjungepedagogik. Studieförbundet Sensus samarbetar med ungdomsföreningen RGRA som bedriver skivverkstäder där de skriver rap och spelar in beats. I enlighet med en lärjungepedagogik inom hiphop kan de äldre beskrivas agera som vägvisare och pedagoger för de yngre:

Ungefär 13-20 har vi tänkt. Just det här med att blanda åldern, att det ska inte vara en kurs för bara t ex 18-åringar utan de ska vara 13 till 20 år gamla. För det har vi märkt att det fungerar väldigt bra för då kan de 13-åringarna ställa frågor till 20-åringarna.

I intervjuerna beskrivs olika pedagogiskdidaktiska metoder för skrivande som har utvecklats i verksamheterna. Många av studiecirkelarna i hiphop fungerar som skivverkstäder. Deltagarna i Studieförbundet Femtastic-verksamhet beskriver hur de brukar bedriva ett slags stafett-skrivning till olika beats. Deltagarna börjar skriva på ett papper medan beaten ljuder i högtalarna under någon minut, sedan skickas varje textpapper vidare till nästa deltagare som fortsätter skriva på texten. På så vis komponeras texter kollektivt. En av deltagarna i den Sensus-stödda verksamheten i RGRA bedriver skivverkstad och har börjat med att deltagarna får boxas för att på så vis inspirera skrivandet. Han berättar också om hur han lär ut skrivande genom att försöka fånga det som engagerar i deltagarnas vardag och ger exempel på hur de skrev en låt om att de ville ha en ny fotbollsplan på Rosengård. Det resulterade i en kollektivt komponerad hiphoplåt som sedan framfördes för politikerna i den lokala politikernämnden.

Det går att se hur flera av informanterna förespråkar ett holistiskt bildningsideal i kontrast till en mer instrumentell bildningssyn. Det som förenat folkbildningsförespråkare genom tiderna är deras motstånd mot det som i den egna samtiden uppfattats som just instrumentellt och symptom på ett slags korvstopnings-ideal inom utbildningspolitiken. Det är därför möjligt att förstå deltagarna och ledarna som, i enlighet med Onsér-Franzén (1995) ”folkbildningsaktivister”. En av deltagarna säger:

Jag har jobbat mycket skolpolitiskt så då var jag såhär okej då skriver jag om Jan Björklund och hur förbannad jag är på honom.

Politiskt engagemang existerar genomgående i de olika hiphopverksamheterna och framträder särskilt i relation till Studieförbundet Femtastic-verksamhet:

Men det där är ganska intressant för vi satt och diskuterade jag och Julia och en annan tjej, vi gör liksom ett grupparbete när vi rappar ihop. Så vi satt och funderade vad vi skulle skriva om och då är det såhär att jag t.ex. skriver väldigt mycket allvarliga saker t.ex. missbruk och samhällets utstötta, tragiska jobbiga saker, polisbrutalitet, maktmissbruk och döden.

Det framgår tydligt att politiskt engagemang och pedagogiskt intresse stimuleras av hiphopverksamheterna och att detta kan ha direkt bäring på deltagares individuella bildningsresor. I relation till prognoser som visar att det under kommande decennium kommer behövas många nya lärare, skulle hiphopverksamheterna kunna utgöra en del av att inspirera fler till läraryrket.

Hiphopparen som kulturutövare

Hiphop är en egen kulturform

Det finns en stolthet över det estetiska hantverket inom hiphop. Det är inte samma sak att skriva en hiphoptext som att författa mer traditionell poesi i form av dikter. En deltagare säger att ”vem som helst kan skriva en text men vem som helst kan inte skriva en hiphoptext”. Hiphopmusik har mer regler att förhålla sig till när det gäller textskrivande än själva musikskapandet som har en väldigt liberal ansats:

Det är också en grej, vi snackade om det idag att inom hiphop, det är så brett. Det är najs om nån har samplat in den här kören eller en visa och gud vad häftigt och coolt. Man gillar sånt. Många tror att hiphop är så himla smalt men det är så väldigt brett. All musik kan vara hiphop ju. Från klassiskt till folkmusik”.

Hiphoppen har ett eget konstnärligt och estetiskt hantverk och det går inte alltid att överföra kunskaper från att till exempel sjunga på rappande. Det handlar om olika estetiska ideal som till exempel att ”sjunga fint” vilket kan vara inlärt och som måste kopplas bort vid rappande:

Det var ju också så att jag har hållit på väldigt mycket med musikalerna, sjungit ballader, den typen av musik, vilket är väldigt långt ifrån rap men så det var väldigt jobbigt för mig och svårt att komma in det här med, jag minns hur Cleo liksom har stått och skrikit på mig, det liksom en halvmeter ifrån mitt ansikte och sagt att jag måste låta monoton, ta bort din musikalhjärna liksom, bort med den, sluta försöka sjunga fint.

Hiphop attraherar personer med sin bakgrund i familjer där också andra former av kulturutövning existerar:

Jag började rappa eftersom att båda mina bröder höll på med musik hela mitt liv i princip. Och morsan höll på och sjöng i kör när hon var yngre så jag har alltid varit med i hela den, i en musikmiljö liksom.

Hiphop som alternativ till sport

Flera av informanterna beskriver hur de inte var särskilt sportintresserade när de växte upp och hur det bidrog till ett slags utanförskap. De ger uttryck för en önskan om att få göra något estetiskt istället. Det går att se hur hiphoppen inte bara erbjöd estetiska alternativ med sin tvärestetik i form av fyra element; rappande, breakdansande, graffiti och deejaying utan hur central den blir för identitetsskapandet för de som känner sig utanför när de inte kan hävda sig inom någon sport. Deltagarna i NBV:s studiecirkel i hiphop växte upp i Rosengård och beskriver hur de nästan blev mobbade när de började rappa under högstadietåren. Att ställa sig på en scen på högstadiet och rappa utmanade rådande strukturer och hierarkier:

Det är väl därför många killar blir mobbade just i ett hårt klimat på en skola, på en högstadieskola, vi som rappade kunde också bli lite mobbade tills då de börjar märka att vi var bra och då fick vi status.

Jag tror de är lite mer avundsjuka, skulle jag vilja säga. typ så när dom coola går förbi så ska dom; åh rappar du? Vem tror du att du är?

De kvinnliga deltagarna i Studieförbundet Femtastic-verksamhet beskriver hur de upptäckte att andra manliga rappare inte är så tuffa som de först trodde:

Men det var ju så med de där rapparna, tom de där gangsterrapparna då, de klassiska, de satt ju och skrev på såna skolböcker. En hade tom stulit en skolbänk, han kunde inte skriva någon annanstans än i den här skolbänken. Då var den ändå en av de här riktigt hårda. De är som mamas boys hela gruppen alltså. Jag är hårdare än dem allihop, jag svär. □De är inte alls så hårda, de är sådana där textnördar liksom som är jätteintresserade av rim. De är fascinerade av balett och grejer...

Diskussion

I denna rapport riktas fokus mot hiphoppens potential för läs- och skrivfrämjande verksamheter med utgångspunkt i det övergripande syftet att studera relationen mellan läs- och skrivfrämjande och deltagande i hiphopverksamhet inom olika skånska studieförbund. Den frågeställning som legat till grund för den empiriska undersökningen var: Hur talar aktörerna inom olika hiphopverksamheter om hiphop, läsning och skrivande i individuella och kollektiva intervjuer?

Av intervjumaterialet i den empiriska undersökningen framgår att deltagarna i studieförbundens hiphopverksamheter utvecklar ett nära förhållande framförallt till textskrivande, och att detta tycks få betydelse för relationen till språk generellt, såväl som för deltagares identitetsskapande. Detta kan relateras till det som Liedman (2002) framhåller som den yttersta effekten av ett fördjupat lärande, nämligen att förändras som människa. I intervjuerna återfinns exempel på detta genomgående hos deltagarna i studien som uttrycker sådant som att de genom sitt textskapande utvecklat ny kunskap, och att de genom denna kunskap utvecklat synen på sig själva och sin omvärld. Läsning är inte lika tydligt som skrivande i de olika hiphopaktiviteterna, och är i riktat fokus enbart för en av de besökta studieförbundens verksamheter. Där bedrevs verksamheten med särskilda projektmedel kopplade till just läsfrämjande. Trots detta är det ändå tydligt att läsning av texter och hiphopbiografer spelar en betydande roll när det handlar om att utveckla perspektiv på hiphop generellt, såväl som för att inspirera deltagare till eget låtskrivande. Även mer klassisk litteratur och lyrik, såsom Fröding, beskrivs också som inspirationskällor för textskrivande. Likaså nämns även läsning av facklitteratur i relation till de samhällsfrågor som kan utgöra innehåll i deltagares eget textskrivande.

Hiphoppen kan ses som ett alternativ till det kommersiella pop-ideal som sprids via tv-program som Idol. Det tvärestetiska som lyfts fram inom hiphopberättelsen skapar istället valmöjligheter för deltagare att pröva sig fram och hitta sin egen uttrycksform. Hiphoppen bidrar till att utveckla förmågan att tänka och förstå komplexiteten i tillvaron, något som i sin tur utvecklar ett samhällsengagemang och därmed kan anses ha direkta implikationer på demokrati, medborgerlig bildning och kanske även på folkhälsa (eftersom kulturutövande såsom rap och hiphop kan anses bidra till att utveckla människors intellektuella förmåga som därigenom kan leda till att de kan göra bättre livsval). Hiphopverksamheten utvecklar folkbildningen och skulle kunna utgöra en pedagogisk resurs för det samlade utbildningsväsendet. Flera av ledarna i undersökningen efterfrågar en organisering av hiphopens informella pedagoger. Dessa har behov av kompetensutveckling för att kunna utveckla sin förmåga att teoretisera kring och dela med sig av sina pedagogiska metoder. Vi lever i en tid när samhället kanske mer än någonsin tidigare behöver uppmuntra och stimulera det självvalda lärandet. Detta eftersom de formella skolresultaten setts sjunka i såväl nationella som internationella mätningar, och skolan till följd av exempelvis ökad segregation har blivit en alltmer ojämlig arena för lärande. Det är också tydligt att det behövs ökad samverkan mellan olika verksamheter och formering av så kallade kunskapsallianser (Malmökommissionen).

Genomgående framgår av intervjumaterialet att hiphopverksamheterna bidrar till och möjliggör för deltagarna att utvecklas såväl språkligt som pedagogiskt. Deltagare och ledare utvecklar tillsammans en nära relation till språkande genom skrivande och läsning. Rapportens resultat visar dock även på en rad andra pedagogiska implikationer då hiphoppen kan ses som en pedagogisk kunskapsrörelse som utvecklar kreativitet, socialt kapital och entreprenöriella kunskaper. Hiphoppen för fram holistiska bildningsideal och utgör således en motkraft till samtidens mer instrumentella syn på lärande med betyg, pluggkultur och lärares bedömningsmatriser. Den kan också ses som en motvikt till fokuseringen på så kallad nyttig kunskap som (enbart) skall leda anställningsbarhet, vilket kan ställas i relation till tidigare ideal inom folkrörelser och folkbildning som istället har förespråkade devisen om att det inte finns något så nyttigt som onyttig kunskap. Utifrån studiens resultat blir det tydligt att deltagande i hiphopverksamheter kan anses leda till ökad självkännedom och självkänsla, vilket påvisar nyttan av dessa verksamheter. Hiphoppen utvecklar inte bara deltagares individuella kunskaper och förmågor, utan även studieförbundens verksamhet, och är således möjlig att betrakta som folkbildningsinnovation. Då de olika studieförbunden är värdefulla i rollen som samhällelig resurs när det gäller flyktningmottagande i kommuner, och då hiphopverksamheterna är tydligt läs- och skrivfrämjande till

sin karaktär, finns goda möjligheter att vidareutveckla och ytterligare främja just denna typ av verksamhet.

Denna rapport visar att studieförbundens hiphopverksamhet har tydliga pedagogiska implikationer och påvisar det faktum att studieförbund i skånska kommuner skulle kunna göras till pedagogisk resurs för lärare på kommunala skolor. De pedagogiska metoder som utvecklas behöver dokumenteras och det finns behov av att skapa ett nätverk för hiphop-pedagoger från samtliga studieförbund för att varje ledare/eldsjäl ska kunna uttrycka och inspireras av varandras metoder, erfarenheter och kunskaper.

Sammanfattningsvis har denna studie genererat följande resultat:

- Hiphopverksamheterna uppmuntrar framförallt till skrivande men har genom sin generella språkinriktning möjlighet att utvecklas till att även bli mer tydligt läsfrämjande.
- Hiphoppen knyter an till pedagogiskt arbete och inspirerar deltagare och ledare/eldsjälar att utveckla egna pedagogiska metoder. I studien är det tydligt att det finns pedagogisk innovation som svensklärare exempelvis skulle kunna ta del och inspireras av.
- I relation till befintliga hiphopverksamheter finns potential för studieförbunden att möta nyanlända flyktingar med aktiviteter som skulle kunna bidra till att de snabbare tillägnar sig både svenska och engelska.
- Studien visar på vikten av kulturaktiviteter som alternativ för de unga som inte är sportintresserade. Med sin tvärestetiska utgångspunkt är hiphoppen särskilt lämplig för unga då den innehåller dans, bildkonst och musik och unga därigenom har goda möjligheter att hitta det kulturella uttryckssätt som passar dem bäst.

Referenser

- Askergrén, P. (2014). *16 rader*. Stockholm: Bromberg's.
- Bakhtin, M. (1986). *Speech Genres and other Late Essays*. Austin: University of Texas Press.
- Beach, D. (1995). *Making sense of the problem of change: an ethnographic study of a teacher education reform*. Gothenburg: Acta Universitatis Gotheburgensis.
- Beach, D. (1997). *Symbolic control and power relay: Learning in higher professional education*. (Göteborg Studies in Educational Sciences 119). Göteborg: Göteborg University.
- Bennett, A. (1999). Hip hop am Main: the localization of rap music and hip hop culture. *Media, Culture and Society* 21, s.77-91.
- Bourdieu, P. (2000). *Konstens regler. Det litterära fältets uppkomst och struktur*. Stockholm/Stehag: Symposion.
- Brändström, S. & Söderman, J. & Thorgersen, K. (2012). The double feature of musical folkbildning: Three Swedish examples. *British Journal of Music Education* 29:1, 65-74
- Burman, A. & Sundgren, P. (2010). *Bildning: texter från Esaias Tegnér till Sven-Eric Liedman*. Göteborg: Bokförlaget Daidalos
- Chesley, P. (2011). You Know What It Is: Learning Words through Listening to Hip-Hop. *Plos One* 6(12)
- Dahlstedt, S. (2015). ABF drar sig ur miljonsatsning. *Sydsvenskan* 14 februari 2015.
- Dee Williams, A. (2009). The Critical Cultural Cypher: Remaking Paulo Freire's Cultural Circles Using Hip Hop Culture. *International Journal of Critical Pedagogy*. Vol 2 (1) (2009) s.1-29
- Emdin, C. (2010). *Urban science education for the hip-hop generation. Essential tools for the urban science educator and researcher*. Rotterdam: Sense Publishers.
- Ehn, B & Löfgren, O. (2001). *Kulturanalyser. Ett etnologiskt perspektiv*. Lund: Gleerups.
- Fairclough, N. (1995). *Critical discourse analysis. The critical study of language*. London: Longman.
- Fairclough, N. (2003). *Analysing discourse; textual analysis for social research*. New York: Routledge.
- Göransson, B. (2010). *Tankar om politik*. Falun: Ersatz
- Kostinas, U. (1998). *Ungdomsspråk*. Uppsala: Hallgren & Fallgren.
- Lundin, J. & Söderman, J. (2012). *Unity – Hiphop, socialt kapital och lärande i Studieförbundet Vuxenskolan*. Malmö: Studieförbundet Vuxenskolan.
- Håkansson, P. (2015). Folkbildningen och det sociala kapitalet. *Educare* 2015:1, 31-52
- Kvale, S. (1997). *Den kvalitativa forskningsintervjun*. Lund: Studentlitteratur.
- Liedman, S-E. (2002). *Ett oändligt äventyr. Om människans kunskaper*. Stockholm: Albert Bonniers förlag.

- Liedman, S-E. (2012). *Hets! En bok om skolan*. Stockholm: Albert Bonniers förlag.
- Nylander, E. (2014). *Skolning i jazz. Värde, selektion och studiekarriär vid folkhögskolornas musiklinjer*. Linköping: Linköping Studies in Behavioral Science, Linköping University.
- Onsér-Franzén, J. (1995). "Den positiva balansen" En etnologisk betraktelse över folkbildningen. I B. Bergstedt & S Larsson. *Om folkbildningens innebörder*. Norrköping: Mimer.
- Persson, M. (red.) (2000). *Populärkulturen och skolan*. Lund: Studentlitteratur.
- Runell, M., and M. Diaz. 2007. *The Hip-Hop Education Guidebook. Vol. 1*. New York: Hip-Hop Association Inc.
- Sernhede, O. (2002). *Alienation is my nation. Hiphop unga mäns utanförskap i det nya Sverige*. Stockholm: Ordfront.
- Sernhede, O. & Söderman, J. (2011). *Planet hiphop. Om hiphop som folkbildning och social mobilisering*. Liber.
- Strage, F. (2001). *Mikrofonkåt*. Nørhaven: Atlas.
- Söderman, J. (2007). *Rap(p) i käftan. Hiphopmusikers konstnärliga och pedagogiska strategier* Lund: Musikhögskolan i Malmö, Lunds universitet
- Wibeck, V. (2000). *Fokusgrupper. Om fokuserade gruppintervjuer som undersökningsmetod*. Lund: Studentlitteratur.
- Wiman. B. (2013). Också i Almedalen får ordet bildning en renässans. *DN* 30 juni 2013